

УДК 821.161.2-31:159.923.2(=161.2)

DOI: 10.31471/2304-7402-2026-23(84)-317-327

**АРХЕТИПНИЙ ОБРАЗ НАРОДНОГО МЕСНИКА
В ПОВІСТІ «ДОВБУШ» ГНАТА ХОТКЕВИЧА:
ХУДОЖНЯ ПАРАДИГМА БОРотьБИ ЗА СВОБОДУ ТА
УТВЕРДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

Наталія Курінна, Ольга Зінько

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника;

76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;

e-mail: nataliia.kurinna@cnu.edu.ua

***Мета статті** – дослідити літературні інтерпретації постаті Олекси Довбуша в українській прозі та драматургії, зокрема в повісті «Довбуш» Гната Хоткевича. З'ясовано, що образ-архетип Довбуша функціонує як багатоплановий художній символ, який поєднує риси народного месника, романтичного героя та культурного міфу. Особливу увагу приділено аналізу жанрових і стильових особливостей повісті, а також співвідношенню літературно-художніх інтерпретацій із фольклорними джерелами. Виявлено, що контраст між історичною постаттю та легендарним образом забезпечує глибину й багатозначність художнього відтворення, формує ідейно-символічний вимір текстів та актуалізує проблему народної пам'яті.*

*У розвідці використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: **аналіз і синтез** – для узагальнення літературознавчих положень; **структурно-семантичний** – для вивчення художніх особливостей образу Олекси Довбуша; **контекстуальний аналіз** – для інтерпретації його функціонування у прозі та драматургії; **порівняльний метод** – для зіставлення різних авторських інтерпретацій та фольклорних джерел; **елементи герменевтичного підходу** – для глибшого розуміння символічного й міфологічного виміру постаті Довбуша в українській культурі.*

***Наукова новизна** статті полягає в комплексному аналізі художніх інтерпретацій постаті Олекси Довбуша в українській прозі та драматургії з урахуванням їхнього співвідношення з фольклорними джерелами. Було системно простежено, як Гнат Хоткевич трансформував народний міф про Довбуша у власні художні моделі, надаючи йому рис романтичного героя, трагічного месника чи культурного символу. Новизна полягає також у виявленні функціонування контрасту між історичною постаттю та легендарним образом, що забезпечує багатозначність ідейно-символічного виміру текстів та актуалізує проблему народної пам'яті в українській літературі.*

Практичне значення статті полягає у можливості застосування її результатів у процесі викладання української літератури, зокрема при вивченні опришківського руху та його художніх інтерпретацій. Матеріали дослідження доцільно використовувати у лекційних і семінарських курсах для аналізу трансформації історичної постаті Олекси Довбуша в культурний міф. Висновки роботи можуть слугувати теоретичною основою для подальших наукових розвідок, присвячених поетиці контрасту, символіці та процесам міфологізації в літературі, а також відкривають перспективи дослідження взаємодії фольклору й авторських художніх моделей.

Ключові слова: архетипний образ, народний месник, повість, контраст, композиція, Олекса Довбуш, Гнат Хоткевич.

Постановка наукової проблеми та її значення. Початок ХХ століття став для української інтелігенції часом розвою української мови та національно-культурної ідентичності. Цьому сприяли зміни соціального устрою в обидвох імперіях, частиною яких на той час були українські землі. Саме тому українська література того періоду перебрала на себе функцію не лише мистецьку, але й націєтворчу: письменники тієї епохи зверталися до історичних тем та мотивів, а також фольклорних образів, які так чи інакше були пов'язані з самобутністю української національної ідеї та мали на меті передати тяглість наративу про історичне право на власну державність.

Згодом такий наратив і націєтворчі тенденції українського письменства знаходять своє сильне продовження в діаспорному середовищі, зокрема в прозі Івана Багряного, Ю. Косача, Д. Гуменної, Т. Осьмачки, У. Самчука, де вони трансформуються в історіософську чи екзистенційно-філософську модель осмислення української ідеї, становлять собою, на думку Н. Курінної, приміром в романі «Чого не гоїть огонь» про історичну роль УПА, художньо-філософську форму переходу від етико-антропологічної «естетики абсурду» до «естетики бунту» [3, с. 160].

Отож, архетип народного бунтаря-месника посідає важливе місце у літературному та культурному дискурсі, оскільки він відображає глибокі колективні прагнення до справедливості та компенсації за соціальне й історичне пригнічення. Його популярність пояснюється тим, що у свідомості народу месник постає як символ відновлення порушеного балансу між добром і злом, правдою й несправедливістю. З психологічного погляду цей архетип уособлює силу та рішучість, яких бракує індивіду в реальному житті, а тому стає проекцією колективних очікувань і надій. З естетичного боку образ месника створює драматичну напругу, адже поєднує героїзм із трагізмом, індивідуальну свободу з історичною необхідністю, що забезпечує його багатозначність у художньому тексті. Саме тому література різних епох і народів звертається до

цього архетипу, використовуючи його як універсальний засіб осмислення конфлікту між особистим і суспільним, між життям і смертю, між історичною реальністю та міфологічним виміром.

Виклад основного матеріалу. В українській літературі постать народного месника Олекси Довбуша стала предметом художнього осмислення для кількох визначних авторів, які по-різному трактували його образ, спираючись як на історичні факти, так і на багатий пласт народної міфології. Окрім Гната Хоткевича, який у романі «Довбуш» створив психологічно складний портрет ватажка опришків, поєднавши риси романтичного героя з соціальним месником, що уособлює прагнення народу до свободи, до постаті народного героя звертався також Юрій Федькович у драмі «Довбуш», у якій він акцентував на трагічності долі героя, показавши його як постать приречену на загибель через суперечність між особистим життям і суспільною місією.

Іван Франко, хоча й не присвятив Довбушеві окремого твору, у романі «Петрії й Довбушуки» використав його як легендарний символ, що визначає соціальну пам'ять і впливає на життя наступних поколінь; крім того, він досліджував фольклорні пісні та перекази про опришків.

Марко Черемшина у своїх гуцульських оповіданнях згадував Довбуша як уособлення народної справедливості та сили колективної пам'яті. Таким чином, у літературному дискурсі образ Довбуша функціонує на перетині історичного та міфологічного вимірів, що забезпечує його багатозначність і дозволяє розглядати як культурний символ боротьби за соціальну правду.

Архетипний образ народного месника знайшов найбільш повне й органічне втілення у постаті легендарного ватажка опришків Олекси Довбуша. Його життєпис та фольклорна рецепція стали символом непокори й бунтівного духу, що уособлював прагнення селянських мас до соціальної справедливості та визвольної боротьби. Саме цей образ, укорінений у народній пам'яті, виявився надзвичайно придатним для художнього осмислення і літературної репрезентації, адже він відповідав суспільним настроям та ідейним пошукам доби [1, с.12]. Література того часу активно зверталася до постаті Довбуша як до знакового культурного маркера, через який можна було висловити ідею опору, утвердити національну самосвідомість та підкреслити тяглість визвольних традицій українського народу.

Для Гната Хоткевича історія Олекси Довбуша була більше, ніж просто романтичною казкою. У своїх етнографічних студіях письменник приділяв значну увагу дослідженню гуцульської культури, яка зберегла високий рівень автентичності та стала носієм багатої історичної спадщини. Його наукові зацікавлення охоплювали різні аспекти традиційного побуту, фольклору, музики та обрядовості, що дозволяло не лише

фіксувати унікальні культурні явища, а й осмислювати їх у ширшому контексті національної ідентичності.

Під час власних фольклорних експедицій письменник мав змогу зібрати унікальні та автентичні легенди місцевих жителів, серед яких яскраво виділялися історії про Олексу Довбуша. Народна творчість часто романтизувала постать опришка, наділяла його гіперболізованими рисами, що є характерною ознакою міфотворчості. Як вважає І. Приходько, для Гната Хоткевича «образи зродилися із естетичних потрясінь, свіжих вражень, захоплення Карпатами, людьми, мовою, звичаями. І виник, може, й для самого автора несподівано, психологічний портрет українця-гуцула такої тонкої роботи і так любовно виконаний, що подібного не витворив і той, хто народився й виріс у тому краї» [5, с.93].

Тісний зв'язок Гната Хоткевича з гуцульською культурою забезпечив йому не лише глибоке розуміння етнографічного матеріалу, а й створив умови для органічного включення у власну творчість характерного колориту, мелодійності та символіки, притаманних цьому культурному середовищу [4, с.418]. Завдяки цьому письменник зумів створити автентичні художні образи, які, з одного боку, передавали специфіку гуцульського світогляду, а з іншого боку, слугували важливим засобом формування національної літературної парадигми.

Тонке захоплення культурою жителів Карпат простежується в описах гуцулів та їхньої ввічливості: *«До сього часу Кравець не знав гуцулів. Оце він їх уперше побачив, відколи попав сюди, і йому сподобався цей народ. «Перебачітьте... даруйте... Прошу вібачити на цим слові... Шенуючи ваш гонір...» Навіть «шенуючи слухи ваші»... всіма цими й ще безконечним числом усяких інших формулок гуцул пересипає свою бесіду не тільки з ким вищим себе, а й з рівним. Він не вжигє слова «свиня» без того, аби не попросити вибачення за такий грубий вираз»* [7, с.22]. Автор передає таке захоплення не через призму власного сприйняття, а шляхом змалювання гуцулів з точки зору одного з героїв, що не є вихідцем із цих країв. У такий спосіб підкреслюється також і очевидна окремішність гуцулів, що допомогла їм зберегти власну культуру та звичаї.

На такому тлі автор змалює й сюжетну лінію Олекси Довбуша. Хоткевич показує драматичну історію протистояння людини героїчного духу з панською сваволею, а також із пасивністю та інертністю селянської громади, яка, попри заклики опришка, не підтримала його починань: *«Потупивши голови, стояли космацькі громадяни і думали: це ж ми, ми його вбили... Не вміли оцінити, не вміли шанувати, не вміли допомогти... не встерегли від зрадницької кулі»* [7, с.387]. Прозаїк акцентує увагу на тому, що спільнота зрозуміла ідею боротьби опришка занадто пізно.

Водночас письменник розкриває боротьбу героя із самим собою у пошуках духовної цілісності. У структуру твору органічно вплетено філософські роздуми про сенс життя, моральний вибір та психологічні

злами особистості: *«Така вже його (гуцула) вдача. Як силе що або вирізує, – кладе туди сто орнаментів, сто мотивів, сто барв. Так же й убирається, так же й співає, таку ж і психіку має покручену, незгадану, многогранну: вибачає такі речі, яких ніхто би не вибачив, – і нараз образиться через дурницю, через дрібницю – і хапається за топір...»* [77, с.74]. Ці структурні компоненти значно поглиблюють художній вимір твору та надають йому ваги [6, с.97].

Концептуальний задум Гната Хоткевича полягав у прагненні репрезентувати опришківський рух не лише крізь призму зовнішніх подій та соціально-історичних обставин, але й через внутрішній світ його провідника – Олекси Довбуша. Письменник виходив із переконання, що художнє відтворення героїчних подій із життя українського народу в мистецькій формі може стати потужним чинником суспільної консолідації. На його думку, літературна репрезентація боротьби та звитяги здатна пробуджувати національну свідомість, формувати почуття спільності та викликати гордість за власне походження. У цьому контексті мистецтво постає не лише як естетичний феномен, але й як інструмент культурного та ідеологічного впливу, спрямованого на утвердження національної ідентичності та моральних цінностей» [2, с.13]. Такий підхід дозволив авторові надати творові особливої психологічної глибини, адже герой постає не лише як символ народної боротьби, а як багатогранна особистість із власними мотивами, сумнівами, моральними дилемами та прагненнями.

Повість Гната Хоткевича «Довбуш» постає як інтерпретація історичного минулого крізь призму героїзму та незламності, що є характерними ознаками української культурної традиції. У художній структурі твору історія опришківського руху набуває символічного значення, адже вона не лише відтворює конкретні події, але й формує універсальний образ боротьби за свободу та справедливість.

У цьому контексті Довбуш набуває рис не міфологізованого персонажа, а реальної людини, чия внутрішня драма віддзеркалює складність вибору між особистим і суспільним, між індивідуальними почуттями та колективними ідеалами. Таким чином, художня інтерпретація Хоткевича виходить за межі традиційної романтизації опришківства, пропонуючи читачеві глибше осмислення психологічних і моральних засад визвольного руху: *«Не Довбуш Олекса підняв вас на повстання, а його самого підняли закони історичної конечності. Народ хоче скинути із себе шляхетське ярмо і робить це всіма доступними для нього способами – на Україні так, на Гуцульщині інакше, але ціль одна. І ви, легіні, з вашими бартками, з розбиванням польських дворів та шинків – се тільки ланка великого ланцюга, який простягся через цілу Русь і який витягне нарешті наш край на свободу. Тож бийте ляхів і їх приспінників. Це ваша історична місія»* [7, с.273].

У повісті Гната Хоткевича значна увага приділяється внутрішнім мотивам Олекси Довбуша, які визначають його дії як ватажка опришківського руху. Автор наголошує, що вибір шляху боротьби зумовлений не прагненням особистої вигоди чи честолюбними амбіціями, а глибоким відчуттям потреби відновлення соціальної справедливості та захисту знедолених від панської сваволі: *«Довбуш стояв над паном і дивився. Погляд його був суворий, але холоднокривий. Ні одної крапельки жалю не було видно в тім погляді. Це був не гуцул Олекса Довбуш, а втілення народної помсти. На одну шалю ваги його душі склалися сотні літ важких терпінь синів і дочок його народу — і низько впала шаля та. Скільки б не поклав Олекса панських терпінь на другу чашу — не вирівнятися вазі. Тому погляд Олекси такий суворий і не показує жалю, бо немає його в сій душі»* [7, с.291].

Внутрішній світ героя постає як простір постійної боротьби, де Довбуш, стикаючись із викликами та небезпекою, змушений переосмислювати власні цінності й готовність до самопожертви заради добробуту інших: *«Над тими, хто кривдив бідних людей, Довбуш мстився часом жорстоко. Бистро оббігла гори чутка, як Олекса закопав живого попа в землю. Скільки там було дійсної правди, а скільки уросло з легенди — не відомо, а тільки чомусь ніхто точно не вказував, де власне то відбулося»* [7, с.192]. Така психологічна напруга формує образ героя не лише як народного месника, але й як трагічної постаті, чия боротьба за правду супроводжується життєвими втратами та моральними дилемами.

Автор звертає увагу читача й на ставлення суспільства до народного героя: *«Довбуш не потребував мати ні агентів, ні шпівнів – все селянство одразу записалося до нього в агентуру: і поведуть, і розкажуть, і покажуть, куди пройти, коли безпечніше напасти. Стануть самі на сторожу й то з усіх боків. Коли часом Олекса помилує поміщика й не підпалить – підпалять самі, а потім б'ють у дзвони й прибігають гасити вже тоді, як усе згоріло»* [7, с.87]. З цього уривка бачимо, що постать Довбуша набуває символу колективного опору, адже селяни підтримували його всіма методами, які лише мали у своєму розпорядженні.

Важливим художнім інструментом у повісті Гната Хоткевича є використання прийому контрасту, який слугує засобом відтворення соціальної напруги та загострення конфлікту між різними суспільними верствами. Завдяки протиставленню моральних якостей героя і негативних рис представників панівної верхівки автор не лише окреслює соціальну нерівність, але й підкреслює етичний вимір боротьби. Це характерно не тільки для показу взаємодії між простими людьми й панами, але й для опису різних пошів, що служать у гуцульських селах: *«Люди вип'ють, зайдять отим голубцем – і відходять чимось утішені, з чогось задоволені. А отець Березовський висміює їх, тих людей, і не почуває,*

видно, до них жодної любові. А от Кралевиц і любить їх, і помагає їм в усяких бідах та нещастях, помагає щиро і щедро – а от не має ласки у людей, не має того «взяття», як сказав би поляк. Минають отця Кралевицха люди, бокують, почувають себе ніяково» [7, с.31]. Контрастні зіставлення виконують функцію художнього акценту, що дозволяє читачеві глибше усвідомити драматизм ситуації та відчутти напруження, яке пронизує оповідь. Таким чином, контраст у творі постає не лише як стилістичний прийом, а й як концептуальний механізм, що структурує наратив і поглиблює його ідейний зміст.

В аналогічному світлі протиставляється образ самого Довбуша, який навіть перед лицем смерті не чинить так, як усі: *«Сильно сказав оце Олекса Довбуш. Відступився в страху попик. Уперше в житті чув він такі слова. Який же сміливий справді сей Довбуш, коли йде в таку путь і сам, без Бога»* [7, с.336].

У тексті особливу увагу привертає показовий епізод, який виразно окреслює справжню мету опришківського руху. Після нападу на панську садибу ватажок разом із побратимами гордо проходить селом, звертаючись один до одного у спосіб, що символізує не лише їхню перемогу над конкретним ворогом, але й утвердження ідеї народного спротиву: *«Підійміть руки д'горі, аби люди виділи, що не рабували-сми пана, лиш прийшли за люцков кривдов стати. – І опришки підіймали всі взору руки і йшли так по порожній, освітленій заревом пожегару вулиці»* [7, с.304]. Цей фрагмент демонструє, що діяльність опришків не зводиться до актів помсти чи грабунку, а постає як форма соціального протесту, спрямованого на захист селян від панської сваволі. У художній структурі твору цей епізод виконує функцію концентрованого вираження ідейної спрямованості повісті, адже через нього автор підкреслює колективний вимір боротьби та моральну легітимність дій Довбуша та його загону.

Як засвідчує наведений епізод, діяльність опришків у повісті «Довбуш» Гната Хоткевича постає не як прагнення до особистого збагачення чи задоволення індивідуальних амбіцій, а як усвідомлений рух за встановлення та дотримання справедливих, гуманістично орієнтованих законів. Йдеться про принципи, що мали б гарантувати кожному членові суспільства право на гідне існування та захист від соціальної нерівності й сваволі. Таким чином, опришківський рух у художній інтерпретації Хоткевича набуває значення не лише соціального протесту, але й морально-етичної програми, спрямованої на утвердження загальнолюдських цінностей у конкретному історичному контексті.

У художній структурі повісті Гната Хоткевича образ Олекси Довбуша вибудовується на чіткій опозиції до панів та заможних верств суспільства. Простота, чесність і моральна чистота героя контрастують із жорстокістю, самовпевненістю та корисливістю можновладців, що створює виразну дихотомію між силами добра і зла. Така антитеза надає тво-

рові не лише соціального виміру, пов'язаного з протистоянням представників різних суспільних груп, але й морального, адже боротьба Довбуша постає як утвердження етичних засад справедливості та захисту знедолених. Автор вкладає цю характеристику в роздуми одного з героїв: *«З того переконувався Кравець, уже помімо своїх теоретичних міркувань, а на живому житті, що Довбуш на вірній дорозі і що якби десь йому удалося підняти хоч одне село — це може, чого доброго, розгорітися і в справжнє всенародне повстання»* [7, с.88]. У цьому контексті образ героя набуває символічного значення, стаючи не лише уособленням народного спротиву, а й моральним орієнтиром, що підкреслює універсальність його місії та поглиблює ідейний зміст твору.

Цікавим є також і своєрідний паралелізм між образами Довбуша та Кравця, адже останній також виділяється на фоні духовенства: *«Що з усіх оцих панотців нема й одного, що пальця б Кравця був вартий — а от переморжуються, посмішковуються, сильні своєю масою, конгломератом глупоти»* [7, с.30]. Тут засвідчено причину розуміння героями одне одного, оскільки вони виразно виступаються проти сваволі проти простого люду.

Задум Гната Хоткевича у повісті «Довбуш» полягав у прагненні надати образу народного месника багатогранності, поєднавши традиційний героїзм із глибокою особистою драмою. Такий художній підхід дозволяє інтерпретувати постать Довбуша не лише як символ колективної боротьби проти соціальної несправедливості, але й як індивідуальність, що переживає внутрішні конфлікти, моральні дилеми та психологічні злами. Таким чином герой постає як виразник національних прагнень українського народу, водночас залишаючись живою людиною зі складним внутрішнім світом. Поєднання міфологізованого образу народного ватажка з психологічною глибиною індивідуальної драми забезпечує творові концептуальну цілісність та підкреслює його значення у формуванні літературної моделі національного героя.

Літературний образ Олекси Довбуша, створений Г. Хоткевичем, значно відрізняється від спрощених уявлень про цього народного героя, наявних у фольклорі. Завдяки повісті Довбуш постає не просто як розбійник, а як особистість із глибокою внутрішньою мотивацією, що ставить перед собою великі завдання та прагне досягти ідеалів правди і добра. Гнат Хоткевич, вдумливо працюючи над образом Довбуша, вивів його за межі карпатських легенд і зробив частиною загальноукраїнської культурної пам'яті.

У художньому образі Олекси Довбуша постійно актуалізується проблема боротьби за особисту та національну свободу, яка становила одну з ключових тем української літератури ХХ століття. Цей мотив набуває подвійного виміру: з одного боку — як індивідуальна драма героя, що прагне самоствердження та внутрішньої цілісності, а з іншого —

як колективний досвід народу, котрий виборює право на самобутність і незалежність [8, с.261]. Таким чином, повість Хоткевича інтегрує особистісний та національний рівні визвольної боротьби, формуючи художню парадигму, яка віддзеркалює ідейні пошуки української культури доби та підкреслює її прагнення до утвердження свободи як фундаментальної цінності.

У повісті Г. Хоткевича Довбуш представлений як харизматичний лідер і непохитний борець, для якого боротьба за справедливість є головною метою життя. Автор зображує його як виняткову особистість, що володіє не лише фізичною силою, але й духовною витривалістю та глибокою моральною основою: *«Довбуш Олекса промовив отакі слова: – Сповідавсьми й законював-сьми в той час, у котрий поступав-сьми на цесу дорогу. Бирше не потрібую»* [7, с.336].

Через психологічну глибину образу Г. Хоткевич намагається передати внутрішні конфлікти Довбуша, його сумніви, страхи та моральні дилеми, з якими він стикається на шляху до своєї мети. Це додає образу складності й робить його більш людським і реалістичним. Довбуш у Гната Хоткевича – це не лише образ-символ, але й жива людина з власними переживаннями, що відрізняє його від численних фольклорних та романтизованих інтерпретацій.

Отже, аналіз образно-персонажної системи повісті «Довбуш» Гната Хоткевича дозволяє стверджувати, що вона є багатовимірним художнім текстом, у якому поєднано соціальний, морально-етичний та психологічний виміри. Автор не обмежується романтизацією опришківського руху, а прагне показати його як складний феномен, що охоплює не лише зовнішню боротьбу з панською сваволею, але й внутрішні конфлікти, моральні дилеми та духовні пошуки героя. Завдяки використанню контрастів, символіки, діалектизмів і фольклорних елементів Хоткевич створює автентичний культурний простір, у якому постать Довбуша постає водночас як реальна людина і як міфологізований символ народного спротиву.

Таким чином, повість виконує функцію *культурного коду*, що віддзеркалює прагнення української літератури початку ХХ століття до утвердження національної ідентичності, формування героїчного наративу та осмислення свободи як фундаментальної цінності. Образ Довбуша у Хоткевича стає не лише художнім уособленням боротьби за справедливість, але й парадигмою для інтерпретації історії крізь призму героїзму, незламності та духовної цілісності українського народу.

Література

1. Будівський П. Олекса Довбуш в історії, фольклорі та літературі (проблема історичної та художньої правди). Київ: Бланк-Сервіс, 1999. 495 с.

2. Вдовіченко Л. Героїчна минувшина у творчості Гната Хоткевича (фольклорні та історичні джерела, їх інтерпретація) дис. ... канд. філол. наук. К., 2024.
3. Курінна Н. Художня специфіка наративу в романі «Чого не гоїть огонь» Уласа Самчука. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, (March 10, 2023; Valencia, Spain). С. 160–162.
4. Лаврик О. Образ Олекси Довбуша як втілення національної ідеї у творах Г. Хоткевича. Вісник Харківського національного університету. Серія «Філологія». 2002. №538. Вип. 34. С. 417–421.
5. Приходько І. Слово-образ у контексті історико-літературного процесу навч.-метод. посіб. для вчителів укр. мови та л-ри, слухачів курсів підвищення кваліфікації. Харків: Основа, 2010. 255 с.
6. Салій О. Сей край невичерпаної краси : монографія. Київ : Наукова думка, 2018. 326 с.
7. Хоткевич Г. Довбуш: Повість. Харків: Фоліо, 2010. 378 с.
8. Шумило Н. Під знаком національної самобутності: українська художня проза і літературна критика кінця XIX початку XX ст. монографія. Київ: Задруга, 2003. 354 с.

**THE ARCHETYPAL IMAGE OF THE FOLK AVENGER
IN HNAT KHOTKEYCH'S STORY "DOVBUSH":
THE ARTISTIC PARADIGM OF THE STRUGGLE FOR FREEDOM
AND THE AFFIRMATION OF NATIONAL IDENTITY**

Nataliia Kurinna, Olha Zinko

*Vasyl Stefanyk Carpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenko Street, 57;
e-mail: nataliia.kurinna@cnu.edu.ua*

This article explores literary interpretations of the figure of Oleksa Dovbush in Ukrainian prose and drama, with particular attention to Hnat Khotkevych's novella. It demonstrates that Dovbush's image functions as a multifaceted artistic symbol, combining traits of a folk avenger, a romantic hero, and a cultural myth. Special focus is placed on the analysis of genre and stylistic features, as well as the relationship between literary portrayals and folkloric sources. The study reveals that the contrast between the historical figure and the legendary image provides depth and polysemy to artistic representation, shaping the ideological and symbolic dimension of the texts and highlighting the problem of collective memory.

Methodology. *The research employs a complex of general and specialized methods: analysis and synthesis to generalize literary findings; structural-semantic analysis to examine artistic features of Dovbush's image;*

contextual analysis to interpret its functioning in prose and drama; comparative method to juxtapose different authorial interpretations with folklore; and elements of hermeneutics to deepen understanding of the symbolic and mythological dimensions of Dovbush in Ukrainian culture.

*The **scientific novelty** of the article lies in its comprehensive analysis of literary interpretations of Oleksa Dovbush in Ukrainian prose and drama, considered in relation to folkloric sources. It systematically traces how Hnat Khotkevych transformed the folk myth into his own artistic models, endowing Dovbush with features of a romantic hero, tragic avenger, or cultural symbol. The study also identifies the functioning of the contrast between historical figure and legendary image, which ensures the polysemantic ideological-symbolic dimension of the texts and actualizes the problem of folk memory in Ukrainian literature.*

*The **practical significance** of the article is its applicability in teaching Ukrainian literature, particularly in studying the opryshky movement and its artistic interpretations. The findings may be useful for preparing lectures and seminars that illustrate the transformation of Dovbush's historical figure into a cultural myth. The conclusions can serve as a basis for further research on poetics of contrast, symbolism, and mythologization in literature, opening perspectives for future studies of the interaction between folklore and authorial artistic models.*

Keywords: *archetype, folk avenger, novella, contrast, artistic device, composition, Oleksa Dovbush, Hnat Khotkevych.*